

Оригинални научни рад

Др Александар Михајловић¹, истраживач сарадник,
Институт за упоредно право у Београду,
Србија

ЖЕНСКО СВЕШТЕНСТВО² (мапирање занимања и дискурс антидискриминационог приступа)

Апстракт: У садашњем тренутку, стварања и промишљања о теми везаној за сегмент људских права и антидискриминационог приступа праву на рад, не постоји оправдање за непокретање извесних питања која на први поглед делују као мање важна јер се о њима ређе полемисе. Жене које се опредељују да у стварном животу обављају занимање свештеника могу бити посматране као изузетак или табу тема о којој није вредно полемисати. У наслеђеној идеологији марксизма, у којој су се права жена подразумевала као иста она која припадају мушкарцима, дошло је до тога да је борба против дискриминације жена постала илузорна. Самим тим и скрајнута. Овај рад као свој предмет изучавања у средиште поставља питање женских људских права у контексту остваривања права на рад у домену свештеничког позива. Анализирани су сегменти прошлости и садашњости о женама у Војводини, о свештеницама у Србији данас, затим, важећи прописи који се односе на занимања и заснивање радноправног статуса жена у домену устаљених схватања о појединим занимањима која се *a priori* доживљавају као стриктно мушка или женска, а у области религије - свештеничко занимање.

Кључне речи: рад; црква; аутономија; свештеник; жена.

Увод

Приступ богатству литературе, у односу на сегмент изучавања структуре савременог државног и црквеног права с аспекта националне и упоредноправне

¹ a.mihajlovic@iup.ac.rs

² Овај рад је настао као резултат истраживања у оквиру пројекта „Право и циљеви одрживог развоја: Први део” који у 2026. години спроводи Институт за упоредно право уз финансијску подршку Министарства науке, технолошког развоја и иновација (евиденциони број: 451-03-33/2026-03/200049 од 5. 2. 2026). Према Агенди за одрживи развој 2030 (А/РЕС/71/313), овај документ је повезан са Циљем одрживог развоја бр. 16 – Мир, правда и снажне институције.

анализе, може осветлити још један, можда недовољно примећен дискурс социолошког и, конкретно, радноправног статуса жена у склопу религије, а то је питање женског свештенства.

Савремене државе теже да као основ комуникације међу људима развију толеранцију – трпељивост према различитостима, без обзира да ли су оне етичке, расне, родне или економске природе. На различитост треба гледати без приговарања. Активисткиње, попут З. Мршевић, истичу једноставна објашњења, код нас, разумљива грађанима/грађанкама у објашњењу неопходности прихватања различитости. Она истиче: „Сви ми, и жене и мушкарци, верујемо да на основу здравог разума и свакодневног искуства „све знамо“ о односима полова, о томе који су и како у тим односима настају проблеми и шта се уопште препознаје као проблематична ситуација. Нажалост, тај здраворазумски приступ, настао у традиционалном друштвеном окружењу, садржи велики терет предрасуда о улогама полова, „природној задатости тих улога“³. С обзиром на то да је од 1945. године, с победом у Другом светском рату, идеологија марксизма постала доминантна на тлу ФНРЈ, женско питање није било предмет посебног интересовања у научноистраживачкој пракси јер су и марксизам и феминизам имали исти циљ - еманципацију жена и њихово ослобађање од друштвеног ропства. Тиме су, у ствари, положај жена и борба против дискриминације постали илузорни, јер је марксистичка идеологија то подразумевала. Тако је и иронијом нечега што се подразумева и не доводи у питање, у ствари дошло до „губљења посебности женског питања“⁴.

Но, у савременом свету, извесна питања, у свом постмодернистичком дискурсу, завређују пажњу истраживача зато што се клатно социолошког поимања одређених друштвених позиција људи у систему рада и радних односа, по некој инерцији, враћа на почетак. Сматрамо да је једно од таквих питања и оно које се, спрам посматрања у оквиру постављене научне теме, може изнова сагледавати.

Овај рад као свој предмет изучавања у средиште поставља питање женских људских права у контексту остваривања права на рад у домену свештеничког позива. Научни рад има за непосредни, видљиви циљ расветљавање нормативног оквира у Србији, у 21. веку, који се односи на занимања и заснивање радноправног статуса жена у домену устаљених схватања о појединим занимањима која се *a priori* доживљавају као стриктно мушка или женска, а у области религије - свештеничко занимање. Посредни циљеви обухватају настојања аутора да скрене пажњу и пружи чињенице конзументима о томе да се у домаћој научној и стручној јавности разматрају и на први поглед невидљива питања, о томе докле сеже родна дискриминација и борба за родну равноправност; о заинтересованости истраживача да пишу о женском покрету у Србији и његовим давним почецима у различитим географским подручјима земље; о сегментима тог покрета који се односи на присуство жена у религији и свештеничком позиву, као и учешћу жена у парламентаризму, у 19. веку у Србији; неопходности академског прихватања идеолошке разноликости истраживача и истраживачица у Србији који се ређе баве питањима

³ З. Мршевић, Оштре казне за дискриминацију жена, *Политика: Магазин*, Београд, 23. мај 2021, 3-5.

⁴ К. Jorgić, Pitanje ženske emancipacije između marksizma-lenjinizma i prakse KPJ, *GENERO*, 22, 2018, 1-20.

жена и религије и жена у православљу у односу на чешћа питања родне равноправности/неравноправности (насиље у породици, феминизам, анти – феминизам и сл) приликом свог мапирања мизогиније.⁵ Основни метод је дескриптивна анализа доступних показатеља андроцентризма, кроз историјске примере до данас, и историјскоправни приступ нормативи у тој области.

Родна и друштвена еманципација – поглед у прошлост

Постављање питања о видљивости учешћа жена у друштвеном животу Србије у 19. веку, на прву спознају формалности тог питања, без разматрања његовог скривеног смисла, може изазвати подсмех. Видљивост жена увек је поткрепљена њиховим непрекидним присуством, у породици пре свега, у обављању дневних активности, на улици, у кући... Но, анализа „корак(а) ка народној и родној еманципацији“⁶ као полазно становиште осветљава историјски тренутак прве половине 19. века када су Срби били учесници Аустријско-турских ратова, и то на страни Аустрије. Године 1849. проглашена је посебна круновина у оквиру Аустријског царства – Војводство Србија и Тамишки Банат. Војводство Србија трајало је десет година, из ког доба је остало много записа о доприносу школованих људи из грађанског слоја који су се борили за националне интересе Срба, а уз то, почетак „женске родне еманципације“. З. Вељановић пише о „пут(у) просветног спасења“⁷ којим започињу свој ход и мушка и женска деца, доносећи идеје о националној и о родној равноправности. Жене постају видљиве и ван својих домова, родитељских и сопствених, тако што постају добротворке, и чланице и оснивачице просветних и културних друштава. До тада, како истиче Љ. Отић, једина јавна установа у коју су улазиле жене у Војводини, била је црква.⁸ С друге стране, у борби за своја права и искорачење из маргина друштвеног живота, жене Војводине тражиле су и у цркви. Улога цркве била је толико значајна да је Женски одбор у Новом Саду упутио молбу Народном црквеном сабору за оснивање више девојачке школе у Новом Саду, што је и остварено 1874. године.⁹ Од осталих женских удружења истичу се она религијског и националног утемељења, попут: Јеврејског добровољног друштва, Светске ционистичке организације, Евангелистичког женског добротворног друштва „Табитха“, и др.¹⁰ У Великом Бечкерек у била је основана Реформаторска женска задруга (1897), у Сремској Митровици – Хрватско ри-

⁵ Вид. *Мапирање мизогиније у Србији: дискурси и праксе* (ур. М. Благојевић), Асоцијација за женску иницијативу, Београд, 2000; *Мапирање мизогиније у Србији: дискурси и праксе (II том)* (ур. М. Благојевић), Асоцијација за женску иницијативу АЖИН, Београд 2005.

⁶ З. Вељановић, Корак ка народној и родној еманципацији, у: *Жене у парламентарном животу Војводине други век* (ур. З. Павловић), Покрајински заштитник грађана – омбудсман, Нови Сад, 2022, 21-30.

⁷ *Ibid.*

⁸ Љ. Отић, Почети организованог женског покрета у Војводини, у: *Жене у парламентарном животу Војводине други век* (ур. З. Павловић), Покрајински заштитник грађана – омбудсман, Нови Сад, 2022, 33.

⁹ *Ibid.*, 35.

¹⁰ Г. Стојаковић, *Знамените жене Новог Сада I*, Нови Сад, 2001, 27, у: *Ibid.*, 35-36.

мокаатоличко госпојинско друштво.¹¹ Из тога доба, значајна сведочанства о борби жена за постизање равноправности и еманципације налазе се у новинским написима, посебно оним у часопису који је основала жена, Милица Томић, једна од парламентарки тога времена, под називом „Жена“. Осим бритких написа и записа о положају жена у тадашњој Војводини, Милица Томић је у својим писаним радovima оставила важно сведочанство о раду девет посланица у Великој народној скупштини, које су потицале из различитих националних и верских заједница, а „своју политику одређују наставком борбе за женска права унутар институција“..¹² Међутим, оно што се помиње у текстовима Милице Томић јесте да је борба за женска права у области образовања била у честом конфликтном односу због финансирања виших девојачких школа, и то како са угарским властима, тако и са Српским црквено-народним сабором.¹³

Историјат борбе за женска права код нас, посебно у Војводини, објашњен кроз призму жена у парламентарном животу Војводине јасно указује да су све одлике феминистичког покрета тог времена, илустроване кроз рад Милице Томић, Анастасије Манојловић, Марије Јовановић, Маре Ђорђевић Малагурски и др. биле модерне у тој мери да се данас може говорити о постмодернизму наших преткиња. Њих су у томе подржавали Слободан Јовановић, Светозар Марковић, Ђорђе Тасић, Јаша Томић. Сви они залагали су се за права жена у оквиру институција, у оквиру цркве.

Занимљиво је приметити да се борба за женска људска права код нас најчешће може сагледавати кроз територијалну усредсређеност на Војводину. Још једна пример којим се илуструје ова тврдња је напис „Женска страна Грчкошколске улице“, објављен у дневном листу *Политика*,¹⁴ о „изградњи једне нове женске грађанске културе, крајем 19. и почетком 20. века“. Зора Вучетић Стефановић покренула је 1921. године рад Женске занатске школе, као део образовног система, која је имала такав успех да је у једном тренутку Зора Вучетић Стефановић тражила изградњу нове зграде како би могле бити примљене све заинтересоване ученице. Оно што је важно нагласити је да је Зора сарађивала са владиком Иринејом Ђирићем и да је сачувана њихова преписка у Музеју Новог Сада.

Чини се да су настојања знаменитих жена и мушкараца тога доба била највише усмерена на еманципацију жена, у смислу да се присуство жена учини видљивим у свим доменима свакодневног живота, у политичком животу, образовном сегменту, подизању грађанске свести, али је домен рада жена у свештенству тада код нас ипак остао запретен негде даље.

¹¹ *Ibid.* Осим тога, знамените жене тог времена, попут Маре Ђорђевић Малагурски, основале су и друга друштва, као у Суботици Буњевачко католичко дивојачко друштво. С. Кујунџић Остојић, Жене парламентарке на великој народној скупштини 1918. године, у: *Жене у парламентарном животу Војводине други век* (ур. З. Павловић), Покрајински заштитник грађана – омбудсман, Нови Сад, 2022, 61.

¹² В. Копицл, Женска политичка платформа Милице Томић, у: *Жене у парламентарном животу Војводине други век* (ур. З. Павловић), Покрајински заштитник грађана – омбудсман, Нови Сад, 2022, 75-76.

¹³ *Ibid.*, 75.

¹⁴ С. Ковачевић, Женска страна Грчкошколске улице, *Политика*, недеља 13. август 2023.

Феноменолошке расправе или постизање синергичних одговора

Постављајући у жижу посматрања жене у свештенству, или жене у вери (*women in faith*) неумитно води не ка сужавању претходних сегмената еманципације, већ, као пешчани сат отвара нову перспективу 20. и 21. века у којима се и даље постављају питања једнакости жена и мушкараца у области рада и запошљавања. Дакле, цурење песка као сужавање перспективе у ствари отвара могућност окретања пешчаног сата и проширења перспективе. Сва су та питања неумитно део процеса еманципације, и жена и мушкараца.¹⁵

У литератури се могу посматрати бесконачне расправе истраживача и истраживачица о питањима жена у свештенству. Од најширег концепта односа жена и религија, до расправа о распрострањености свештеничког занимања међу мушкарцима и женама.

Критичко ишчитавање различитих текстова из области феминизма, феминистичке критике епистемологије, феноменолошког фрагментирања у области посматрања жена и религије или жена у религији неумитно захтева одбацивање бар почетне предрасуде о томе да се тиме баве само жене. Чак и тада, из женског угла, неки текстови у којима су преточене мисли и сазнања ауторки са различитим идеолошким ставовима, често у оквиру истог покрета, феминистичког, могу изазвати згражање, одбацивање, до тренутка потпуног прихватања написаног. И код читалаца и код читатељки јер су и они који су то писали аутори и ауторке. Дакле, свим питањима друштвеног живота и културних образаца баве се и жене и мушкарци.

Почетна мисао Б. Познановић о женама у православљу односи се на објашњење „женске другоразредности у верској области и узроке њеног дугог одржавања“.¹⁶ Ова ауторка посебну пажњу поклања питању андроцентризма, што значи да је мушко искуство у центру научних, историјских, академских и дневних извештаја, да су мушкарци у центру јавних сфера, политичких, научних, религијских.¹⁷ Пошто је мушкарац „схваћен као образац људског рода“ то је претпоставка да има главну улогу у обављању свих верских улога, а женама то није допуштено.¹⁸ Ауторка Герда Лернер (Gerda Lerner) поставља три кључна питања: ко ствара живот; ко је доносилац зла у свету; и, ко је тај који посредује између људских бића и оног страног? Или, како ауторка истиче, коме се богови обраћају?¹⁹ Г. Лернер такође

¹⁵ Током 2012. године само 11% конгрегација у Америци је било предвођено женама, а 2018. године тај проценат био је 1% од сто највећих црквених заједница у САД. Види: *Efforts by Women of Faith to Achieve Gender Equality*, <https://www.americanprogress.org/article/efforts-women-faith-achieve-gender-equality/> датум посете: 3. 8. 2026.

¹⁶ Б. Познановић, *Жена у православљу*, у: *Мапирање мизогиније у Србији: дискурси и праксе (II том)* (ур. М. Благојевић), Асоцијација за женску иницијативу АЖИН, Београд, 2005, 205.

¹⁷ Андроцентризам шта је то и како утиче на жене, <https://sr.sainte-anastasie.org/articles/psicologica-social-y-relaciones-personales/androcentrismo-qu-es-y-cmo-afecta-a-las-mujeres.html> датум посете: 28. 3. 2023.

¹⁸ Б. Познановић, n.d., 206.

¹⁹ G. Lerner, *The Creation of Patriarchy*, Oxford University Press, New York, Oxford 1986, 146. https://gepacf.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/03/women-and-history_-v-1-gerda-lerner-the-creation-of-patriarchy-oxford-university-press-1987.pdf датум посете: 3. 8. 2026.

примећује да је искључивање жена из процеса стварања симболичког система институционализовано тек са појавом монотеизма.²⁰ Жене свештенице су постојале у ранијој пракси паганства, а самим тим, паганство као неприхватљиво за званичну цркву, односи се и на неприхватање жена као свештеница.

Према мишљењу Б. Познановић, женама је ускраћено позиционирање у врхунским центрима моћи у којима се доносе важне одлуке о религијским питањима зато што оне не могу бити свештенице. Сами теолози се разликују по овом питању. Неки се залажу за једнакост полова, па самим тим и за једнакост на раду жена и мушкараца у црквеном животу, али, према овој ауторки, већина теолога ипак се противи идеји о томе да жене могу обављати свештенички позив.²¹ Једноставни разлог је да оне ни у претходним периодима нису обављале такав посао, па не треба мењати устаљену праксу.²²

Историјски посматрано, у доба раног хришћанства, жене су изгубиле функције ђакониса и презвитерица, док се у источној цркви значај ових дужности задржао веома дуго. Најважнија њихова дужност била је приликом крштавања жена. „Оне су биле најпогодније личности које су могле помагати епископу и презвитерима приликом тајанственог последовања Просветлења одраслих нових хришћанки“, пише С. Убипариповић у свом напису „Улога ђакониса у хришћанском богослужењу“.²³ За разлику од наведених ауторки, Убипариповић истиче да „Црква Христова устројава службу ђакониса као нарочити вид богослужбене афирмације жена“. Иначе, ђаконисе се помињу до 12. века, када нестају и сматра се да су се постепено улиле у ред монахиња.²⁴

У написима феминистички оријентисаних ауторки, које пре свега расправљају на тему мизогиније, ипак се могу наћи истакнута општа знања везана за место и улогу жена међу Христовим ученицима, односно о Исусовом ставу према женама. Христос је жене ослободио њиховог понижавајућег, потчињеног положаја. Исус жену третира исто као и мушкарца.²⁵ Аутори А. Матељан и Т.Т. Шкарец у својим завршним разматрањима пишу о оживљавању женског ђаконата, као „једно ново обличје служења“, при чему не разматрају свештенички позив као вид занимања. За крај, наводе следеће: „Папа Иван Пavao II у енциклици *Evangelium vitae* пише: „У културном заокрету у корист живота жене имају јединствен и можда одлучујући простор мисли и дјеловања: на њима је ред да постану проми-

²⁰ *Ibid.*, 200.

²¹ „У неким значајним текстовима православних теолога с почетка XX стољећа поставило се питање могућег поновног увођења женског ђаконата. Те су иницијативе, настале вјероватно под утицајем протестаната (евангеличког увођења пасторалне службе ђакониса), прекинуте доласком комунизма. Поново су се јавиле крајем XX стољећа. Године 1988. одржан је теолошки конгрес у виду приправе будућег свеправославног опћег сабора, који је објавио документ *Положај жене у Православној цркви и питање ређења жена*, у којему се залаже за увођење ђаконата жена, али је изричито против свећеништва жена. Наиме, аргумент је следећи: да је Христ то хтио, сигурно би Марија била прва међу изабраним особама.“ А. Mateljan, T. T. Škarec, *Ђаконат i ђаконесе, Povijest i budućnost ђаконата žena u Crkvi, Služba Božja* 50, 1, 2010, 48.

²² B. Poznanović, n.d., 210-211.

²³ С. Убипариповић, Улога ђакониса у хришћанском богослужењу, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати, 17, 2015, 42.

²⁴ B. Poznanović, n.d., 212.

²⁵ *Ibid.*, 214. Вид. и: А. Mateljan, T. T. Škarec, n.d., 41.

цатељице 'новог феминизма' који, без падања у напаст да се послужи 'мушкарачким' моделима, зна препознати и изразити истински женски гениј у свим очитовањима друштвеног живота, дјелујући на корист надилажења сваког облика дискриминације, насиља и искориштавања.“ С те стране улога жене у Цркви је, једнако као и улога мушкарца, незамјењива и ненадомјестива.“²⁶

На овом месту, укратко, треба поменути и то да на тему жена и религије постоје различити углови гледања, али да написи о женама као свештеницама или њиховој искључености из тог позива, нису тако чести. Занимљиво је спомињање женске „коментаторске“ перспективе, за коју ауторка М. Бакић-Хејден (М. Bakić-Hayden)²⁷ критички пише да „не обећава боље резултате“, у смислу сталног поређења женског питања у односу на мушке одговоре, кроз историјску перспективу до данас. Ова ауторка види аутентични женски допринос у 21. веку искључиво у синергичном приступу мушког и женског погледа на свет. Сматрамо такав приступ женама као свештеницама једино исправним.

Нормативни приступ

Закон о Српској Православној Цркви (ЗСПЦ) из 1929. године²⁸ у својим одредбама употребљава именице/именицу: свештенство, свештена лица морског и монашког реда, свештеник, вероучитељ, свештеници у државним болницама (чл. 4, 15, 16, 17, 20 ЗСПЦ) при чему не постоји дилема да се ове именице искључиво односе на особе мушког пола. Занимљиво је да је Закон о избору патријарха Српске православне цркве²⁹ донет годину дана након ЗСПЦ, а Устав Српске православне цркве (УСПЦ) 1931. године.³⁰ У чл. 201 ст. 2 УСПЦ прописано је: „Епархиски архијереј врховни је настојатељ и надзорник свих мушких и женских манастира и манастирских братстава у својој епархији“. То је, у ствари једина норма у којој се помиње учешће жена у црквеном животу, као део унутрашње организације Цркве.³¹

²⁶ Ibid.

²⁷ М. Bakić-Hayden, *Žena i religija: Postanje, drugo stanje i stanje danas*, u: *Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse (II tom)* (ur. М. Blagojević), Asocijacija za žensku inicijativu AŽIN, Beograd, 2005, 321.

²⁸ Закон о Српској Православној Цркви, „Сл. Новине Краљевине Југославије“, бр. 269-СХ/29 http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/2006_05/t05_0019.htm датум посете: 3. 8. 2026.

²⁹ Закон о избору патријарха Српске православне цркве, „Службене новине Краљевине Југославије“, бр. 79-30/1930 и 83-32/1930, http://srpskaenciklopedija.org/doku.php?id=%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%BE_%D0%B8%D0%B7%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%83_%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%98%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B0_%D1%81%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D1%86%D1%80%D0%BA%D0%B2%D0%B5_1930 датум посете: 3. 8. 2026.

³⁰ Устав Српске православне цркве, „Службене новине Краљевине Југославије“, број 275-86/1931. http://srpskaenciklopedija.org/doku.php?id=%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2_%D1%81%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D1%86%D1%80%D0%BA%D0%B2%D0%B5_1931 датум посете: 3. 8. 2026.

³¹ „Дана 2. јула 2012. одржана је конститутивна седница Комисије Светог архијерејског сабора за

У обиљу друштвених околности и чињеница које се однос на нормирање положаја и значаја Православне цркве у историји Срба, а одређени границама овог текста, овде треба успоставити паралелу са добом након деведест година када се посматра законодавство Републике Србије. У шифрарнику занимања у Републици Србији³² сва занимања су наведена у мушком роду, па тако и: „Верски стручњаци, теолози и великодостојници“ (2636).³³ О употреби родно сензитивног језика, и у навођењу занимања верског карактера, постоје опречна мишљења.³⁴ Питање аргументоване полемике између надасве крајње супротних мишљења јесте илустрација о другачијим ставовима аутора/ауторки о значају употребе родно осетљивог језика, односно, о подразумеваној недискриминацији при употреби родно неосетљивог језика. Полемике су бројне, а променљивост варијабле речи *свештеница* већ може изазвати различиту аргументацију кроз низ непроменљивих варијабли којима се она појмовно или узрочно објашњава (употреба родно осетљивог/неосетљивог језика, полна заступљеност у занимању, школовању, опредељеност жена за школовање на Православном богословском факултету, и сл).

Закон о црквама и верским заједницама³⁵ (ЗЦВЗ) у чл. 8 прописује права свештеника односно верских службеника. Субјекти верске слободе (цркве и верске заједнице) и грађани који су им приступили имају слободу удруживања и јавног окупљања ради испољавања верских убеђења, у складу са Уставом и законом (чл. 5). Права свештеника, односно верских службеника регулисана су чл. 8, по коме: „Свештенике, односно верске службенике бирају и постављају цркве и верске заједнице, у складу са својим аутономним прописима. Вршење свештеничке,

ревизију Устава Српске православне цркве, која је формирана 16. јуна 2011. године на челу са митрополитом црногорско-приморским Амфилохијем Радовићем као председником“.

Вид. Српска православна црква, https://www.spc.rs/sr/konstitutivna_sednica_saborske_komisije_zareviziju_ustava_srpske_pравoslavne_crkve датум посете: 3. 8. 2026.

³² Одлука о Јединственом кодексу шифара за уношење и шифрирање података у евиденцијама у области рада („Сл. гласник РС“, бр. 56/18, 101/20 и 74/2021), примењује се од 25. 8. 2020. године.

³³ Одбор за стандардизацију српског језика изнео је саопштење: „Када је реч о облицима женског рода за означавање професија који нису нормирани или уобичајени у језичкој пракси, исправно је користити генерички мушки род (нпр. борац, пилот, академик), јер његова употреба никако не имплицира дискриминацију жена, већ подразумева свет о једнакој друштвеној (људској) вредности мушкарца и жене“. „Родно диференцирани језик и граматичка категорија рода у српском језику“, Одлуке и саопштења: Језик родне равноправности, Одбор за стандардизацију српског језика, објављено дана 27. децембра 2018., <https://www.ossj.rs/odluke-i-saopstenja/jezik-rodne-ravnopravnosti/> датум посете: 3. 8. 2026.

³⁴ С друге стране, сасвим супротно мишљење заступају ауторке Х. Цветичанин Кнежевић и Ј. Лалатовић: „Родно сензитивне језичке политике, то јест употреба родно осетљивог језика, доприносе подизању свести о значају једнакости жена и мушкараца. Родно осетљив језик обезбеђује већу видљивост жена у јавном животу, а последично, и веће учешће жена у свим сферама друштвеног живота. Ипак, родно осетљив језик није само јасно именовање жена које обављају одређена занимања и налазе се на различитим функцијама, иако је овај аспект употребе родно осетљивог језика нарочито важан. Родно осетљив језик подразумева саму употребу језика, то јест све начине на које језик користимо тако да ствари називамо правим именом, а дискриминацију чинимо неприхватљивом.“ Н. Cvetičanin Knežević, J. Lalatović. *Priručnik za upotrebu rodno osetljivog jezika*, Centar za ženske studije, Beograd, 2019, 9.

³⁵ Закон о црквама и верским заједницама, „Сл. гласник РС“, бр. 36/2006.

односно верске службе регулише се аутономним прописима цркава и верских заједница. Свештеници, односно верски службеници су слободни и независни у обављању богослужбене делатности која се врши у складу са законом и аутономним правом цркве или верске заједнице“. ЗЦВЗ даље прописује шта чини традиционалне цркве и верске заједнице, па у чл. 10 ст. 1 наводи: „Традиционалне цркве су оне које у Србији имају вишевековни историјски континуитет и чији је правни субјективитет стечен на основу посебних закона, и то: Српска Православна Црква, Римокатоличка Црква, Словачка Евангеличка Црква а. в., Реформатска Хришћанска Црква и Евангеличка Хришћанска Црква а. в.“³⁶

Употреба језичких форми у ЗЦВЗ је јасна. Мушки род занимања употребљен је искључиво у генеричком облику, а не у забрани да се свештеничким позивом баве и жене и мушкарци, равноправно. М. Илић написала је 2013. године текст о првој београдској свештеници, припадници Словачке Евангелистичке Цркве. Текст почиње речима: „У историји Београда никада до сада није забележено да функцију свештеника обавља жена.“ Такву традицију прекинула је Ана Петрак која је те 2013. године именована да води београдску парохију. Она сама изјављује да је некима можда њено именовање револуционарно.³⁷ У овом важном напису, М. Илић наводи и следеће: „Словачка евангелистичка црква у Србији има око 49.000 верника и 25 свештеника. Још 1978. године у Војводини су рукоположене прве жене, а деведесетих су њих пет, међу којима је и Петракова, добиле рукоположење и сада су, по одлуци Лутеранског сабора, у црквеној служби. Устав цркве не забрањује да жена буде и бискуп. Сматрају да је то у складу са Христовим учењем о потпуном изједначавању мушкараца и жена те ће, када садашњем бискупу крајем идуће године истекне мандат, нека од свештеница имати прилику да се кандидује.“³⁸

Овим кратким увидом у нормативну утемељеност опредељења за свештенички позив од стране жена, треба указати и на расправу која је објављена 2008. године, под интригантним називом „Жене свештенице“. Осим драгоценим информацијама у односу на, како се наводи, „осетљиво питање у вези са женама свештеницама“, у овом тексту, се износи и једна констатација: „Жене у православљу не могу бити свештенице не толико из теолошких колико из традиционалних и емоционалних разлога, који се подразумевају у патријархалној цивилизацији која не може ни да замисли жену у олтару за светом трпезом.“³⁹

³⁶ Вид. чл. 13 ЗЦВЗ: „Словачкој Евангеличкој Цркви а.в., Реформатској Хришћанској Цркви и Евангеличкој Хришћанској цркви а. в. признаје се континуитет са правним субјективитетом стеченим на основу Закона о Евангеличко-хришћанским црквама и о Реформованој хришћанској цркви Краљевине Југославије („Службене новине Краљевине Југославије“, број 95/1930)“.

³⁷ Вид. V. Peraso, Dž. Pirs, Religija i ženska prava: Žene koje se bore da budu katoličke sveštenice, *BBC News na srpskom*, 16. decembar 2022, <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-63974308> датум посете: 3. 8. 2026.

³⁸ М. Илић, Prva beogradska sveštenica, *Vreme*, 31. januar 2013, <https://vreme.com/nedelja/prva-beogradska-svestenica/> датум посете: 3. 8. 2026. Вид. и: Ј. Чалија, „Кад жене проповедају“, *Политика*, субота 17. 7. 2010, <https://www.politika.rs/scc/clanak/142732/Kad-zene-propovedaju> датум посете: 3. 8. 2026; Žena parohijski sveštenik? Retkost, ali ne i u selu Lalić! *PTC*, субота, 28. 4. 2018. <https://www.rts.rs/lat/magazin/Zanimljivosti/3120742/zena-parohijski-svestenik-retkost-ali-ne-i-u-selu-lalic.html> датум посете: 3. 8. 2026.

³⁹ Наведени цитат може представљати основ даљег мултидисциплинарног приступа овој теми.

У овом раду мора се поставити још једно значајно питање, и то о аутономности црквеног права. Аутономија цркава и верских заједница прописана је чл. 6 ЗЦВЗ, по коме су цркве и верске заједнице независне од државе и једнаке пред законом; слободне су и аутономне у одређивању свог верског идентитета. Цркве и верске заједнице имају право да самостално уређују и спроводе свој поредак и организацију и да самостално обављају своје унутрашње и јавне послове. Аутономна регулатива цркава и верских заједница према чл. 7 одређује да држава не може ометати примену аутономних прописа цркава и верских заједница.⁴⁰ Такво законско регулисање покреће и питање односа између државног и аутономног црквеног права, односно, како то примећује Ђурић: „утврђивања граница хегемоније државног и аутономије црквеног права“,⁴¹ у различитим теоријским, али и практичним сегментима живота, а једно од њих јесте и опредељивање жена да се баве свештеничким занимањем.

Неке опаске уместо закључка

Антидискриминациони приступ положају жена у породици, друштву, религији, треба да буде утемељен сазнајним и освешћеним приступом, за који саме боркиње против дискриминације тврде да „неопходно (је) извршити комплетну и радикалну дезидеологизацију појмова „једнакости“ и „еманципације“, свводећи их на конкретне показатеље одсуства/присуства дискриминације, мизогиније, предрасуда, експлоатације, насиља“.⁴²

Ако су „традиционални или психолошки разлози“⁴³ често и даље доминантни у својој ригидности у различитим сферама живота, а посебно код традиционалних питања религије и религиозности, с друге стране долази до уплива неписаних правила световног живота, поготову у 21. веку, у доба лако доступних информација. Такође, академски програми, као и програми основношколског и средњег образовања, инсистирају на учењу о људским правима, једнакости, и недискриминације људи у свим областима живота.

На територији бивше ФНРЈ још давне 1961. године донета је Уредба о ратификацији Конвенције Међународне организације рада бр. 111 која се односи на дискриминацију у погледу запошљавања и занимања.⁴⁴ У чл. 1 Конвенције пропи-

Вид. *Žene sveštenice*, *Peščanik*, 10.11.2008, <https://pescanik.net/zene-svestenice/> датум посете: 3. 8. 2026.

Текст који ће потврдити изнети став: В. Нешковић, Веронаука: Зашто жена не може бити свештеник? <https://crkvauobrenovcu.rs/veronauka/veronauka-zasto-zena-ne-moze-da-bude-svestenik-2019> датум посете: 3. 8. 2026.

⁴⁰ О појму аутономног права, вид: Г. Вукадиновић, „О појму аутономног права“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3, 2011, 163-172.

⁴¹ В. Ђурић, Хегемонија државног и аутономија црквеног права у СР Немачкој и Републици Србији, *Страни правни живот*, 3, 2013, 79-104.

⁴² М. Blagojević. Diskriminacija: neplaćeno, potplaćeno i potcenjeno, *Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse* (ur. М. Blagojević), Asociјacija за žensku inicјativu, Beograd, 2000, 493.

⁴³ Вид: фуснота бр. 39.

⁴⁴ Уредба о ратификацији Конвенције Међународне организације рада бр. 111 која се односи на дискриминацију у погледу запошљавања и занимања, „Сл. лист ФНРЈ - Међународни уговори и други споразуми“, бр. 3/1961.

сано је да израз дискриминација подразумева: свако прављење разлике, искључење или давање првенства заснованог на раси, боји, полу, вери, политичком мишљењу, националном или социјалном пореклу, који иду за тим да униште или наруше једнакост могућности или поступања у погледу запошљавања или занимања.

Почевши од давне 1961. године, са територије државе која као таква више не постоји, али је Република Србија њен сукцесор, дакле донета правила су и даље на снази, указујемо на два сегмента из скорашње прошлости.

Наиме, грађански суд у Краљевини Белгији донео је „чудну“ одлуку којом се двојица католичких бискупа обавезују да плате казну у износу од 1.500,00 евра жени по имену Вер Дисошоа (Veer Dusauchoit) која је двапут безуспешно покушала да похађа обуку да постане ђаконеса при Католичкој цркви. Одбијена је оба пута с образложењем да само мушкарци могу постати ђакони у Римској католичкој цркви. Аутор написа М. Интровиње (M. Introvigne) сматра такву одлуку „опасним“ преседаном којом световни суд преузима ингеренције аутономне црквене организације.⁴⁵

Да ли се слична питања постављају у новије време и у домаћој јавности, јесте дилема на коју се може дати одговор претраживањем интернет портала о овој теми. Издајамо мишљење владике Григорија, и то о положају жене у цркви, „за које се често може чути да је подређен – рецимо, жене могу бити светице, али не и свештенице“ – владика Григорије је рекао да одговора безброј, али да ниједан неће бити достатан.⁴⁶ „Нас који смо дуго у цркви, бавимо се њоме и њеним учењем, повређује нас кад неко каже да су жене у цркви подређене. Догматски гледано, нема препреке да жена буде свештеник. Бити светица је много узвишеније. У Јустинијаново време су преко стотину жена биле ђакони, имале су највишу улогу, наиме, да буду духовници. Контекст је важан, и време – женама су приступале жене, јер су лакше разговарале о проблемима који су их мучили. С временом се то изгубило, а трајало је до 11. века. У новијој историји, имамо двојицу светитеља који су од људи и цркве претрпели огромне неправде, Нектора Егинског и Филарета Московског, а обојица су рукоположили неке жене за ђаконе, вероватно гледајући да обнове ту традицију. Мој је утисак да је Христос, глава и оснивач цркве, жену подигао на место које јој нико никад пре њега није доделио. Жене су његове ученице, путују с њим, уче од њега и подучавају друге. На крају су остале с њим под крстом, кад су се чак и апостоли разбежали“, каже владика.⁴⁷

У жару ласкавог одређења жена као светица, радије него *свештеника*, у академском окружењу код нас треба истаћи да жене студирају теологију, односно Православни богословски факултет који је саставни део Универзитета у Београду. Гуцијан пише о томе у свом чланку у Политици 2013. године.⁴⁸ Вредно је погледати

⁴⁵ M. Introvigne, BELGIUM: Catholic bishops to pay 1500 EUR on a gender-based issue, a court says, <https://hrwf.eu/belgium-a-strange-court-decision-catholic-bishops-to-pay-1500-eur-on-a-gender-based-issue/> датум посете: 3. 8. 2026.

⁴⁶ Владика Григорије: Nema prepreke da žena bude sveštenik, biti svetica je mnogo uzvišenije, Radar, 14. septembar 2024, <https://n1info.rs/vesti/vladika-grigorije-nema-prepreke-da-zena-bude-svestenik-bit-svetica-je-mnogo-uzvisenije/> датум посете: 3. 8. 2026.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ С. Гуцијан, И девојке студирају теологију, Политика, субота 4. 5. 2013. <https://www.politika.rs/scc/>

и текстове на порталу „Права жена у културном наслеђу Србије“,⁴⁹ с поднасловом „Жена и религија“.⁵⁰

Дискурс антидискриминационог приступа праву жена на рад, као свештеница, може бити покренут дијалогом унутар аутономног црквеног права, али и спрам световног и духовног опредељења жена и мушкараца да у томе учествују или истакну барјак свог присуства у тој сфери живота.

Литература

- Андроцентризам шта је то и како утиче на жене, <https://sr.sainte-anastasie.org/articles/psicologa-social-y-relaciones-personales/androcentrismo-qu-es-y-smo-afecta-a-las-mujeres.html>, приступљено 28. 3. 2023.
- Bakić-Hayden, M., *Žena i religija: Postanje, drugo stanje i stanje danas*, у: Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse, II том, ур. М. Blagojević, Asocijacija za žensku inicijativu AŽIN, Beograd, 2005, 321–339.
- Blagojević, M., *Diskriminacija: neplaćeno, potplaćeno i potcenjeno*, у: Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse, ур. М. Blagojević, Asocijacija za žensku inicijativu, Beograd, 2000, 477–493.
- В., М., *Изложба о правима жена*, Политика, 23. 12. 2023.
- Вељановић, З., *Корак ка народној и родној еманципацији*, у: Жене у парламентарном животу Војводине други век, ур. З. Павловић, Покрајински заштитник грађана – омбудсман, Нови Сад, 2022, 21–30.
- Vladika Grigorije: *Nema prepreke da žena bude sveštenik, biti svetica je mnogo uzvišenije*, Radar, 14. 9. 2024, <https://n1info.rs/vesti/vladika-grigorije-nema-prepreke-da-zena-bude-svestenik-biti-svetica-je-mnogo-uzvisenije/>, приступљено 3. 8. 2026.
- Букадиновић, Г., *О појму аутономног права*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 3, 2011, 163–172.
- Гуцијан, С., *И девојке студирају теологију*, Политика, 4. 5. 2013, <https://www.politika.rs/scc/clanak/256739/i-devojke-studiraju-teologiju>, приступљено 3. 8. 2026.
- Ђевић, Р., *Теологија девојкама дража од медицине*, Глас Српске, 6. 10. 2017, glassrpske.com/lat/novosti/drustvo/teologija-djevojkama-draza-od-medicine/247242, приступљено 3. 8. 2026.
- Ђурић, В., *Хегемонија државног и аутономија црквеног права у СР Немачкој и Републици Србији*, Страни правни живот, бр. 3, 2013, 79–104.
- Žena parohijski sveštenik? Retkost, ali ne i u selu Lalić!*, РТС, 28. 4. 2018, <https://www.rts.rs/lat/magazin/Zanimljivosti/3120742/zena-parohijski-svestenik-retkost-ali-ne-i-u-selu-lalic.html>, приступљено 3. 8. 2026.

clanak/256739/i-devojke-studiraju-teologiju датум посете: 3. 8. 2026. Вид. и: Р. Ђевић, „Теологија девојкама дража од медицине“, Глас Српске, 6. 10. 2017, glassrpske.com/lat/novosti/drustvo/teologija-djevojkama-draza-od-medicine/247242 датум посете: 3. 8. 2026.

⁴⁹ Права жена у културном наслеђу Србије, <http://pravazena.unilib.rs/> датум посете: 3. 8. 2026.

⁵⁰ М. В. Изложба о правима жена, Политика, субота 23. 12. 2023.

- Žene sveštenice*, Peščanik, 10. 11. 2008, <https://pescanik.net/zene-svestenice/>, приступљено 3. 8. 2026.
- Ilić, M., *Prva beogradska sveštenica*, Vreme, 31. 1. 2013, <https://vreme.com/nedelja/prva-beogradska-svestenica/>, приступљено 3. 8. 2026.
- Jorgić, K., *Pitanje ženske emancipacije između marksizma-lenjinizma i prakse KPI*, Genero, бр. 22, 2018, 1–20.
- Ковачевић, С., *Женска страна Грчкошколске улице*, Политика, 13. 8. 2023.
- Копицл, В., *Женска политичка платформа Милице Томић*, у: Жене у парламентарном животу Војводине други век, ур. З. Павловић, Покрајински заштитник грађана – омбудсман, Нови Сад, 2022, 72–79.
- Кујунџић Остојић, С., *Жене парламентарке на Великој народној скупштини 1918. године*, у: Жене у парламентарном животу Војводине други век, ур. З. Павловић, Покрајински заштитник грађана – омбудсман, Нови Сад, 2022, 42–71.
- Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse*, ур. М. Blagojević, Asocijacija za žensku inicijativu, Beograd, 2000.
- Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse*, II том, ур. М. Blagojević, Asocijacija za žensku inicijativu AŽIN, Beograd, 2005.
- Mateljan, A.; Škarec, T. T., *Đakonati i đakonese: Povijest i budućnost đakonata žena u Crkvi*, Služba Božja, бр. 50/1, 2010, 27–59.
- Мршевић, З., *Оштре казне за дискриминацију жена*, Политика: Магазин, Београд, 23. 5. 2021, 3–5.
- Нешковић, В., *Веронаука: Зашто жена не може бити свештеник?*, <https://crkvauobrenovcu.rs/veronauka/veronauka-zasto-zena-ne-moze-da-bude-svestenik-2019>, приступљено 3. 8. 2026.
- Отић, Љ., *Почеци организованог женског покрета у Војводини*, у: Жене у парламентарном животу Војводине други век, ур. З. Павловић, Покрајински заштитник грађана – омбудсман, Нови Сад, 2022, 32–41.
- Peraso, V.; Pirs, Dž., *Religija i ženska prava: Žene koje se bore da budu katoličke sveštenice*, BBC News na srpskom, 16. 12. 2022, <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-63974308>, приступљено 3. 8. 2026.
- Poznanović, B., *Žena u pravoslavlju*, у: *Mapiranje mizoginije u Srbiji: diskursi i prakse*, II том, ур. М. Blagojević, Asocijacija za žensku inicijativu AŽIN, Beograd, 2005, 205–216.
- Права жена у културном наслеђу Србије*, <http://pravazena.unilib.rs/>, приступљено 3. 8. 2026.
- Родно диференцирани језик и граматичка категорија рода у српском језику*, Одлуке и саопштења: Језик родне равноправности, Одбор за стандардизацију српског језика, 27. 12. 2018, <https://www.ossj.rs/odluke-i-saopstenja/jezik-rodne-ravnopравности/>, приступљено 3. 8. 2026.
- Српска православна црква*, https://www.spc.rs/sr/konstitutivna_sednica_saborske_komisije_z_reviziju_ustava_srpskepravoslavne_crkve, приступљено 3. 8. 2026.
- Убипариповић, С., *Улога ђакониса у хришћанском богослужењу*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати, бр. 17, 2015, 36–44.

Cvetičanin Knežević, H.; Lalatović, J., *Priručnik za upotrebu rodno osetljivog jezika*, Centar za ženske studije, Beograd, 2019.

Чалија, Ј., *Кад жене проповедају*, Политика, 17. 7. 2010, <https://www.politika.rs/scc/clanak/142732/Kad-zene-propovedaju>, приступљено 3. 8. 2026.

Законски текстови и други нормативни акти

Закон о избору патријарха Српске православне цркве, Службене новине Краљевине Југославије, бр. 79-30/1930 и 83-32/1930, http://srpskaenciklopedija.org/doku.php?id=%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%BE_%D0%B8%D0%B7%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%83_%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%98%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B0_%D1%81%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D1%86%D1%80%D0%BA%D0%B2%D0%B5_1930, приступљено 3. 8. 2026.

Закон о Српској православној цркви, Службене новине Краљевине Југославије, бр. 269-CIX/29, http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2006_05/t05_0019.htm, приступљено 3. 8. 2026.

Закон о црквама и верским заједницама, Службени гласник РС, бр. 36/2006.

Одлука о Јединственом кодексу шифара за уношење и шифрирање података у евиденцијама у области рада, Службени гласник РС, бр. 56/2018, 101/2020 и 74/2021.

Уредба о ратификацији Конвенције Међународне организације рада бр. 111 која се односи на дискриминацију у погледу запошљавања и занимања, Службени лист ФНРЈ – Међународни уговори и други споразуми, бр. 3/1961.

Устав Српске православне цркве, Службене новине Краљевине Југославије, бр. 275-86/1931, http://srpskaenciklopedija.org/doku.php?id=%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2_%D1%81%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D1%86%D1%80%D0%BA%D0%B2%D0%B5_1931, приступљено 3. 8. 2026.

Извори на страном језику

Efforts by Women of Faith to Achieve Gender Equality, <https://www.americanprogress.org/article/efforts-women-faith-achieve-gender-equality/>, приступљено 3. 8. 2026.

Introvigne, M., *BELGIUM: Catholic Bishops to Pay 1500 EUR on a Gender-Based Issue, a Court Says*, <https://hrwf.eu/belgium-a-strange-court-decision-catholic-bishops-to-pay-1500-eur-on-a-gender-based-issue/>, приступљено 3. 8. 2026.

Lerner, G., *The Creation of Patriarchy*, Oxford University Press, New York–Oxford, 1986, https://gepacf.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/03/women-and-history_-v-1-gerda-lerner-the-creation-of-patriarchy-oxford-university-press-1987.pdf, приступљено 3. 8. 2026.

Aleksandar Mihajlović, LL.D.⁵¹

FEMALE CLERGY

(Occupational Mapping and the Discourse of the Anti-Discriminatory Approach)

Summary: At the present moment of creation and reflection on the topic related to the segment of human rights and an anti-discrimination approach to the right to work, there is no justification for failing to raise certain issues that at first glance seem less important because they are less frequently debated. Women who choose to work as clergy in real life can be viewed as an exception or a taboo topic not worth discussing. In the inherited ideology of Marxism, where women's rights were taken for granted as being identical to those belonging to men, the fight against the discrimination of women became illusory and, consequently, marginalized. The subject matter of this paper places at its center the issue of women's human rights in the context of realizing the right to work in the domain of the clerical vocation. It analyzes aspects of the past and present concerning women in Vojvodina, female clergy in Serbia today, and the current regulations relating to occupations and the establishment of the labor-legal status of women in the domain of established views on certain occupations that are a priori perceived as strictly male or female, and in the field of religion — the clerical profession.

Keywords: labor, church, autonomy, priest, woman.

⁵¹ Research Assistant, Institute of Comparative Law in Belgrade, email: a.mihajlovic@iup.ac.rs